

Hrubeč, M. (ed.):

SPRAVEDLNOST A DEMOKRACIE V EVROPSKÉ INTEGRACI

FILOSOFIA, 17. svazek řady
Filosofie a sociální vědy, Praha 2005,
243 s.

Jestliže ještě ve středověku představovala Evropa pouze jedno ze světových mocenských center, v novověku se jí podařilo svět podmanit a kolonizovat. Mocenský vzestup to byl nebývalý a Evropa se začala domnívat, že přirozenou funkcí světa je být ovládán evropskými zájmy a být prodchnut evropskými idejemi, normami, strukturami a institucemi, a že je tudíž k světovládě předurčena. Opojena mocí dokonce vyhlásila smrt Boha. To se jí však stalo osudným. Evropa totiž nemá pevnou a jednoznačnou identitu. Identita Evropy spočívá v nejednoznačnosti evropskosti, v mnohosti evropských identit. Po smrti Boha tak nezbylo nic, co by Evropu spojovalo. Vzájemný konflikt jednotlivých evropských identit nakonec přerostl v konflikt světový, který skončil porážkou a rozdělením Evropy. Strážlivění z geopolitického narcisismu bylo dlouhé a bolestné a teprve po pádu „železné opony“ Evropě svítla naděje, že se jí podaří sjednotit a opět získat ztracené mocenské pozice.

V posledních letech Evropa prochází masivní integrací. Jejím heslem je spravedlnost a demokracie, jenže přílišný důraz na ekonomicko-správní aspekt oproti jiným aspektům této integrace spravedlnost a demokracii spíše oslabuje než posiluje. Proto se o spravedlnosti a demokracii v evropské integraci vášnivě diskutuje a proto také Marek Hrubec, vedoucí oddělení morální a politické filosofie Filosofického ústavu AV ČR, věnoval tomuto tématu jeden ze svých sborníků, který navazuje na sborníky *Globální spravedlnost a demokracie*, *Demokracie*, *veřejnost a občanská společnost* a zejména na *Spor o Evropu*:

postdemokracie nebo predemokracie a který je sestaven z příspěvků, jež zazněly v cyklu konferencí *Filosofie a sociální vědy*. Jejich autory jsou Břetislav Horyna, Evžen Martínek, Petr Bláha, Milan Mráz, Dušan Třeštík, Michal Pullmann, Michael Romancov, Martin Šimsa, Oleg Suša, Lenka A. Rovná, Miloslav Bednář a Jiří Příběh.

Hrubec svůj sborník rozčlenil do čtyř tematických oddílů. První se zabývá východisky, povahou a důsledky evropské integrace, které dává do souvislosti především s procesem tzv. globalizace. Druhý analyzuje antické, středověké a moderní kořeny současné Evropy s tím, že se koncentruje na Aristotelovu koncepci spravedlnosti, středověký stavovský model a společenskou proměnu střední Evropy kolem roku 1918. Třetí zkoumá roli dichotomie „centrum – periferie“ ve vývoji moderní teritoriální struktury Evropy, v českém kontextu a v procesu tzv. transnacionalizace. A konečně čtvrtý se věnuje vzniku, povaze a důsledkům Návrhu evropské ústavní smlouvy.

Ačkoliv se příspěvky, které Hrubec vybral, zabývají rozdílnými tématy a nabízejí vzájemně alternativní či dokonce protikladné interpretace jednotlivých problémů, spojuje je otázka po evropské identitě. Bez jednoznačné evropské identity totiž integrace Evropy není možná. Zdálo se sice, že klíčem k ní je demokracie a spravedlnost, jenže není jasné, v čem přesně spočívají a jak je skloubit s politickým procesem v Unii, která tak zatím stále zůstává ve vleku národních, ekonomických a jiných zájmů. Tvrzení, že Evropa nemá jednoznačnou identitu, však není zcela přesné. Co se týče formy, je totiž evropská identita metaforická a nachází sebe sama v řetězu textů procházejících evropskou teologií, politikou, filosofií, vědou a uměním. Bez mýtu o jeskyni, Newtonova jablka, kamene mudrců, obce boží, věčného míru, nadčlověka, neviditelné ruky trhu, lodi bláznů, společenské smlouvy, jazykových her a dalších figur by Evropa nebyla Evropou. Každá z nich představuje určitý model, který na základě podobnosti podává výklad světa. Ev-

ropa tyto modely archivuje, katalogizuje, komentuje, a bere tak na sebe podobu monumentální knihovny, jež si vytváří svého modelového čtenáře. Jenže prostor knihovny a způsob uložení textů je permanentně přeoranizován, každá změna si vyžaduje nového modelového čtenáře, v důsledku čehož Evropa produkuje zástup různých modelových čtenářů, kteří se snaží dohodnout alespoň na základních principech čtení, a knihovna se tak uspořádává do elementární podoby deliberativního společenství, jež stále hledá adekvátní metaforu řádu. To ovšem vyžaduje kritické modelové čtenáře, kteří na rozdíl od modelových čtenářů naivních dokáží odhalit mechanismy utváření jednotlivých variací prostoru knihovny a svobodně s nimi souhlasit nebo je zavrhnout.

V této perspektivě lze i evropskou integraci označit za metaforu a Návrh evropské ústavní smlouvy za pokus o vytvoření jediného evropského modelového čtenáře. Na podporu Návrhu se v Hrubcově sborníku uvádí, že povede k eliminaci demokratického deficitu „zmateného impéria“ spočívající v přílišné byrokratizaci výkonu jeho vlády, neboť umožní vznik evropského démos, jenž politický proces ochrání před tlakem národního partikularismu, s dovětkem, že sám konsensuální a transparentní charakter metody Konventu zvyšuje demokratičnost rozhodování v integrující se Evropě. Většina příspěvků v Hrubcově sborníku však tyto ambice spíše zpochybňuje. Návrh evropské ústavní smlouvy totiž nerespektuje pravidla ústavního žánru. Protože není stručným, jasným, jednoznačně formulovaným, svou srozumitelností každému občanu přístupným, snadno osvojitelným a přehledným textem o několika desítkách stran, nekonstituuje modelového čtenáře jako předkládaného kritického adresáta, nýbrž pouze naivního čtenáře přijímajícího text v jeho prvním plánu. Proto nemůže zjednodušit a zpřehlednit rozhodování ani vytvořit evropský démos. Zdá se tedy, že evropský ústavodárný proces v sobě obsahuje rozpor spočívající v tom, že se na jednu stranu tváří jako zdroj

jednoty, ale na druhou stranu s předpokladem této jednoty, tj. jedním určitým (kritickým) modelovým čtenářem, vlastně vůbec nepočítá.

Tento rozpor evidentně koliduje s diskusem, jenž je v souladu s výše popsanou identitou Evropy proklamován jako svorník celé evropské integrace, tedy s demokracií. Demokracie hraje v evropské integraci úlohu narativní strategie a v jejím rámci se konstruuje představa ideálního občana, kterému se jednotliví empiričtí občané více nebo méně přibližují. Nehledě na míru naplnění demokratické intence všichni občané svou příslušností k určitému politickému kontextu na demokratické narativní strategii participují. Demokracie tak svého modelového čtenáře identického s modelovým občanem předpokládá a v každodenní praxi se každý podílí na jeho uskutečňování. Svědectví o tom podávají všechny příspěvky Hrubcova sborníku, neboť ze zvolené perspektivy komentují určité aspekty demokratického čtenáře/občana. Převažujícím přesvědčením autorů příspěvků je ovšem jistá inklinace současné demokracie k sebestransformaci způsobené jednak neutralizací demokracie, která koření v rostoucí nemožnosti konsensu ohledně toho, jak má demokracie vlastně vypadat, jednak technologizací a nekorigovatelným masověním evropské společnosti hrožící naprostou degenerací ideje lidské bytosti jako jednoty osoby nadané stejnými právy a individuality s ambicí odlišnosti. Je pravděpodobné, že v samotné narativní strategii demokracie dochází k posunům, jež je třeba zkoumat a vyvozovat z toho důsledky pro současné i budoucí evropské občanství. To předpokládá dobrou znalost forem demokracie a způsobů jejich koherence v minulosti.

Sborník předkládá tři pohledy na utváření evropské demokracie: Aristotelovo pojetí spravedlnosti, která jakožto nejvyšší ctnost zahrnující v sobě ctnosti ostatní implikuje nejlepší formu vlády – propojení oligarchie s demokracií, interpretaci středověkého stavovského systému jako prostoru praktikovaného smluvního konsensu a revoluční změny

roku 1918 jako archetypu demokratizace Evropy ve 20. století. Podobné vhledy pomáhají při pochopení toho, jak se dějinně utvářel modelový čtenář/občan, a umožňují reflexi mutací, jímž je v současné podobě demokracie vystaven. Jisté zůstává, že proces evropské integrace nebude moci nadále stavět na identitě konstituované především v kontextu národního státu a její případný úspěch může vzejít pouze z metaforiky fundované kritickým promyšlením nově situované Evropy. Možná, že ji ohlašuje právě Hrubcův sborník.

*Jan Cívín a Jakub Chavalka, Pedagogická fakulta
Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*

Eva Bradová:

**OD LOKÁLNÍCH MÍTINKŮ
K POLITICKÉMU MARKETINGU:
TEORIE A VÝVOJ POLITICKÉ
KOMUNIKACE A VOLEBNÍCH
KAMPANÍ.**

Brno: IIPS, 2005, 106 s.

Publikace „Od lokálních mítinků k politickému marketingu“ olomoucké politoložky Evy Bradové představuje poměrně pozoruhodnou práci, a to zejména ze dvou důvodů: Na prvním místě je nutné vyzdvihnout fakt, že se jedná prakticky o první ucelenou studii politické komunikace a volebních kampaní v českém jazyce. Ačkoliv je téma profesionalizace politiky a tvorba politických kampaní na marketingových základech v současnosti jedním z hojně diskutovaných témat a má tak potenciál stát se dynamicky se rozvíjejícím odvětvím politologie, české prostředí na tuto skutečnost až dosud nereagovalo (výjimku může tvořit hrstka publikací, které se tématu politické komunikace sice věnují, ale jejich primární zaměření směřuje do jiných oblastí politické vědy). Tato skutečnost postavila autorku do poměrně obtížné

pozice, neboť se musela vypořádat s prakticky neexistující českou terminologií. Autorka na tento fakt sama upozorňuje a nabízí k další diskusi své vlastní originální termíny, které vycházejí z překladů anglických ekvivalentů, byť nemusí přesně vystihovat jejich podstatu.

Publikace je však pro českého čtenáře cenná i z dalšího důvodu: Na poměrně malém rozsahu přináší přehled základních komunikačně-marketingových (teoretických) konceptů současnosti, jakožto i přehled konceptů používaných v návaznosti na genezi a proměnu politických stran v průběhu (zejména XX. století). Místy se může sice zdát, že širší záběr spíše omezuje hloubku poznání, nicméně v publikaci, která má charakter přehledové mapy literatury a konceptů a která je určena zejména pro „nováčky“ na poli daného výzkumu, to není možné chápat jako deficit, ba naopak – nezahlučuje čtenáře zbytečnými podrobnostmi a osvětluje mu *povrch* celé či se celku blížící problematiky.

Struktura práce je logická a přehledná a je rozdělena do pěti částí: První část knihy vychází zejména z prací americké politoložky Pippy Norris a je věnována uvedení do tematiky. Autorka zde čtenáře seznamuje nejen se základními definicemi politické komunikace a kampaní, přináší i přehled vlivných komunikačních teorií (od teorie masové propagandy po teorii kognitivních, programových a přesvědčovacích účinků), které byly v průběhu XX. století aplikovány na výzkum komunikace mezi politickými elitami/aktéry a voliči.

Druhá a třetí část knihy spolu úzce souvisí a popisuje historicko-sociální podmínky pro proměnu charakteru stranické soutěže a tedy i komunikace. Důraz je správně kladen na proces tzv. sekularizace (později procesy modernizace resp. „amerikanizace“), ke kterému docházelo od poloviny 50. let XX. století a v jehož rámci došlo k roztržení tradičních sociálních vazeb mezi politickou stranou a jejím voličem. Druhá část tedy popisuje genezi politických stran (od elitních stran XIX. století ke stranám kartelu pozdního XX. století),